

ΚΕΙΜΕΝΑ & ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Γ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

Η ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΣΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

«Εἰς ἰασιν ψυχῆς καὶ σώματος»

20 - 22 Ὀκτωβρίου 2008

Συνεδριακὸν Κέντρον
Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος καὶ Ἄλμυροῦ
εἰς Μελισσιάτικα Βόλου

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ Γ' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

1) Ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐβάστασε ἐπὶ τῆς γῆς τὸ βάρος τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας καὶ ἀναδείχθηκε ὡς Ἀρχιερεὺς «συγκακουχούμενος τοῖς ἀνθρώποις», ἀλλὰ καὶ ὡς ἰατρός τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων. Τὰ δὲ θαύματα πού ἐπετέλεσε ἀπέβλεπαν μὲν πρώτιστα στὴ θεραπεία τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων. Εἶχαν, ὅμως, ἐνίοτε ὡς παρεπόμενο καὶ τὴν θεραπεία τῶν σωμάτων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ὡς φυσικῆς συνέπειας τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

2) Ἀκολουθώντας τίς βασικὲς γραμμὲς τῆς βιβλικῆς σκέψης, διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἁμαρτία διατάραξε τὴν ἰσορροπία τῆς σχέσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ γενικά σύνολου τοῦ κόσμου μὲ τὸν δημιουργὸ Θεό. Ἐκδήλωση τῆς δυσαρμονίας αὐτῆς στὸν ἀνθρώπινο βίον εἶναι ἡ ὑπαρξη τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀσθένειας μὲ ἀποκορύφωμα τὸ θάνατο. Μὲ τὸ θάνατο καὶ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καταργεῖται ἡ δύναμη τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀποκαθίστανται οἱ ὄντολογικὲς τῆς συνέπειες γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ἐκδήλωση τῆς ἀποκατάστασης αὐτῆς εἶναι καὶ ἡ σωματικὴ ἴαση, κύριος δὲ χῶρος πραγμάτωσης τῆς ἡ λατρευτικῆς πράξης τῆς Ἐκκλησίας.

3) Ἡ πατερικὴ θεολογία καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἀντιμετωπίζουν τὴν ἀνθρώπινη ἀσθένεια καὶ τὸν πόνο μέσα ἀπὸ τὴν παραδεδομένη εὐαγγελικὴ προοπτικὴ καὶ κατανοοῦν τὴν θεραπεία καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὴν φθορά, ὡς δῶρο κατ' ἀρχὴν καὶ χάρισμα τῆς παντοδύναμης ἄκτιστης ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ. Τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας ὅπως καὶ τοῦ Εὐχελαίου εἶναι θεανθρώπινα ἔργα καὶ ἀποτέλεσμα συνεργίας Θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου παράγοντα, ὅπως ὀλόκληρη ἡ Ἐκκλησία.

4) Ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει τὴν φιλόνηθη θαυματουργικὴ καὶ θεραπευτικὴ παρέμβαση τοῦ Χριστοῦ στὸ χρόνο καὶ στὸ χῶρο, καὶ μένοντας πιστὴ σὲ ὅσα Ἐκεῖνος καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐδίδαξαν, ἀντιμετώπισε πάντοτε τὸν ἀνθρώπινο πόνο καὶ τὴν ἀσθένεια ἰδιαίτερα διαμέσου τῶν λεγομένων θεραπευτικῶν μυστηρίων, ὅπως εἶναι τὰ μυστήρια τοῦ Ἁγίου Εὐχελαίου, τῆς Ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως καὶ Μετανοίας καὶ οἱ λοιπὲς σχετικὲς ἁγιαστικὲς τελετές.

5) Ἡ ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερᾶς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως πού ἐμπεριέχεται στὰ χειρόγραφα εὐχολόγια, παρουσιάζει μεγάλη τελετουργικὴ ποικιλομορφία, ἡ ὅποια προέρχεται ἀπὸ μοναστηριακὰ περιβάλλοντα καὶ διαφέρει ἀπὸ τὸν τρόπο δομῆσεως τῶν ἀκολουθιῶν τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας τῆς

Κωνσταντινουπόλεως. Σημαντικός σταθμός στην ιστορική εξέλιξη του έν λόγω μυστηρίου είναι οι 4ος και 5ος μ.Χ. αιώνας. Έκτοτε και διαμέσου της βυζαντινής εποχής μέχρι τα μεταγενέστερα χρόνια υφίσταται προοδευτικές διαφοροποιήσεις ως προς τον τρόπο τελέσεώς του, τό νόημα τών επιβαλλομένων επιτιμιών και τή σχέση μεταξύ έξομολόγου και πνευματικού καθοδηγητή.

6) Η ανθρώπινη συμμετοχή στό μυστήριο τής Μετανοίας επηρεάζεται αναπόφευκτα από τήν προσωπικότητα του έξομολογουμένου, ήτοι : τήν ιδιοσυγκρασία, τς εμπειρίες ζωής και τς τυχόν ψυχιατρικές διαταραχές. Οι ψυχιατρικές διαταραχές αλλοιώνουν συχνά τήν αίσθηση τής μετανοίας, είτε άμβλύνοντάς την, συσκοτίζοντας τό νοϋ, είτε γεννώντας υπερβολικές και παθολογικές ένοχές. Κύρια πεδία τής θετικής επίδρασης πού άσκει τό έν λόγω ιερό μυστήριο στόν έξομολογούμενο είναι ή αγάπη προς τό πρόσωπο πνευματικού και ή έμπιστοσύνη προς τόν φιλόανθρωπο Θεό.

7) Η μορφή τής άκολουθίας μέ τήν όποία τελείται σήμερα τό μυστήριο του άγίου Εϋχελαίου άποτελεί καρπό μακράς ιστορικής εξέλιξης. Οι άρχαιότερες μαρτυρίες άποκαλύπτουν, ότι ή πρώτη λειτουργική πράξη συνίστατο σέ χρήση του άσθενούς μέ έλαιο και σέ προσευχή για τήν ίασή του. Άργότερα προστέθηκε στην άκολουθία ή εϋλογία του έλαιου πριν από τή χρήση και πλούσιο εϋχολογιακό και ύμνολογικό ύλικό. Στή χειρόγραφη παράδοση καθορίζεται και ό τρόπος τέλεσης του μυστηρίου σέ συνδυασμό μέ Θεία Λειτουργία.

8) Κατά τούς βυζαντινούς και μεταγενέστερους χρόνους παρατηρείται τό φαινόμενο τής καταχρηστικής τέλεσης του μυστηρίου του Εϋχελαίου, ή όποία θά πρέπει νά κατανοηθῆ στα πλαίσια τής πίεσης διαφόρων ιδιότυπων ποιμαντικών προβλημάτων τής εποχής, λαϊκών παραδόσεων και έξωχριστιανικών επιδράσεων. Έτσι κατά τήν περίοδο από τόν 12ο μέχρι τόν 16ο αιώνα αναφέρονται περιπτώσεις τέλεσης του Άγίου Εϋχελαίου για τήν άφεση άμαρτιών ήδη θανόντων μέ άποκορύφωμα τή δημιουργία και μιās παράδοξης, όπως χαρακτηρίστηκε, «Άκολουθίας Νεκρωσίμου Εϋχελαίου». Κατά τήν ίδια περίοδο στή Δύση, και κάτω από άνάλογες συνθήκες, υιοθετείται από τή Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία ή κακοδοξία περί του μυστηρίου του Εϋχελαίου ως «έσχατης πρό του θανάτου χρήσης».

9) Από τήν ιστορική έρευνα προκύπτει ένας προβληματισμός τόν όποιο δημιουργεί ή ύπαρξη κοινών τελετουργικών στοιχείων στις άκολουθίες τών μυστηρίων τής Μετανοίας και του Εϋχελαίου. Ταυτόχρονα, όμως, άποδεικνύεται ως έντελως λανθασμένη ή αντίληψη ότι ή τέλεση του μυστηρίου του Εϋχελαίου είναι δυνατόν νά ύποκαταστήσει τήν τέλεση του μυστηρίου τής Μετανοίας.

10) Η άκολουθία του Μικρού Άγιασμού άποτελεί έναν άλλο τρόπο έκφρασης τής παντοδύναμης ένεργειας του Θεού διά μέσου τών ύλικών πραγμάτων, τά όποια χρησιμοποιούνται κατά τήν τέλεση τής χριστιανικής λατρείας. Η πρακτική τής συχνής τέλεσής της φανερώνει τήν άμεση άποδοχή και τή θεολογική κατανόηση τής άξίας τής άκολουθίας αυτής, ως προς τήν σωματική και πνευματική άσθένεια τών μετεχόντων, ιδιαίτερα σέ περιπτώσεις άσθενών πιστών ανθρώπων.

11) «Έξορκισμός» είναι ή λειτουργική πράξη διαμέσου τής όποίας ή Έκκλησία επικαλείται κατά ένα ξεχωριστό τρόπο τή βοήθεια του Θεού για τήν άπαλλαγή του ανθρώπου από τή δαιμονική επήρεια. Στή Καινή Διαθήκη περιγράφεται ή εκδίωξη τών δαιμόνων από τόν Κύριο διά του λόγου Του. Τό ίδιο έργο συνέχισε ή Έκκλησία κατά τήν άποστολική και μεταποστολική εποχή, από τήν όποία ξεκίνησε και ό θεσμός τών έξορκιστών. Στήν εϋχολογιακή παράδοση περί τών έξορκισμών προβάλλεται ιδιαίτερα ή έξουσία του Κυρίου για τήν εκδίωξη τών δαιμόνων. Έτσι έξηγεϊται ό επιτιμητικός και προστακτικός χαρακτήρας τόν όποιο έχουν οι χρησιμοποιούμενες ως σήμερα εϋχές επί ενεργουμένων υπό πνευμάτων άκαθάρτων.

12) Η ύπαρξη παρακλητικών κανόνων διαμέσου τών όποίων και εκζητείται ή προς τόν Κύριο πρεσβεία τής Θεοτόκου και πάντων τών Άγίων προσδίδει μιá άλλη διάσταση στην έν πίστει άντιμετώπιση τής άσθένειας και του πόνου τών ανθρώπων. Η έλπίδα τής θεραπείας πού άποτυπώνεται στα προσευχητικά αυτά κείμενα μπορεί νά άποτελέσει μιá σημαντική δυνατότητα ποιμαντικής προσέγγισης τών άσθενών και πνευματικής των σωτήριας καθοδήγησης.

13) Η πρόοδος τής ιατρικής έπιστήμης κατά τούς τελευταίους αιώνες ως δυνατότητα θεραπείας τών άσθενειών και άπαλλαγής από τόν πόνο, ή άκόμη και άναστολής του νόμου τής φθοράς, άποτελεί μιá πρόκληση προς τήν Έκκλησία, πού αναδεικνύει τήν ανάγκη επαναξιολόγησης και άνασυγκρότησης τής μορφής και του περιεχομένου τής όρθόδοξης ποιμαντικής παρουσίας στόν χώρο τών ύπηρεσιών ύγείας. Τοϋτο έχει και τς θετικές και τς άρνητικές πλευρές. Ιδιαίτερα πρέπει νά τονίσουμε τς προδιαγραφές και τά προβλήματα πού χαρακτήρισαν τήν πορεία τής ένδοξοκομειακής ποιμαντικής διακονίας στό δυτικό κόσμο, κυρίως δέ όσον άφορά τήν σύγχυση πού έπεκράτησε σχετικά μέ τήν ιερατική ταυτότητα και

παρουσία, διαχωρίζοντας τόν ρόλο του ποιμένα από αυτόν του «θεραπευτή».

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. Μέ διαπιστωμένη πολλαχῶς τήν ανάγκη μιᾶς νέας ἐπιμελημένης ἔκδοσης του Μικροῦ Εὐχολογίου, πού νά ἀνταποκρίνεται καί στίς σύγχρονες εὐχολογιακές ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας, προτείνονται γιά τήν περίπτωση «ὑγεία-ἀσθένεια» τῶν πιστῶν τά ἑξῆς :

α) Ἡ διαμόρφωση μιᾶς πρακτικά ἐφαρμοσίμης «Ἀκολουθίας τῶν ἑξομολογουμένων», στήν ὁποία νά συνοψίζεται ὁ τύπος καί τό πνεῦμα τῶν ποικίλων σχετικῶν ἀκολουθιῶν πού μᾶς διέσωσε ὡς σήμερα ἡ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

β) Ἡ ἐπανεξέταση γενικά του περιεχομένου καί εἰδικά τῆς φραστικῆς διατύπωσης ὀρισμένων ἄλλων σχετικῶν εὐχῶν του Μικροῦ Εὐχολογίου, ὅπως π.χ. τῆς «Εὐχῆς εἰς ἀποβαλοῦσα γυναῖκα», καί ὁ ἐμπλουτισμός του μέ ὀρισμένες νέες εὐχές, ὅπως π.χ. στήν περίπτωση ἀσθενῆ, ὁ ὁποῖος πρόκειται νά ὑποβληθῆ σέ μία ἐπικίνδυνη χειρουργική ἐπέμβαση.

γ) Ἡ συγκέντρωση, ἀξιολόγηση καί ἀξιοποίηση του ἐκτός του ἰσχύοντος σήμερα Μικροῦ Εὐχολογίου διαθέσιμου σχετικοῦ ὕλικου, πού προέκυψε ἀπό τήν χαρισματική ἰδιωτική πρωτοβουλία καί τήν ἐπιστημονική ἔρευνα τῆς λειτουργικῆς παράδοσης τῆς Ἐκκλησίας.

2. Στά πλαίσια τῆς σύγχρονης ποιμαντικῆς τῶν μυστηρίων προτείνεται εὐλαβῶς ἡ ὑπό τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔκδοση εἰδικῆς ἐγκυκλίου πρὸς τόν ἱερό κλῆρο καί τόν πιστό λαό περί τῆς τελέσεως του μυστηρίου του ἁγίου Εὐχελαίου, τό ὁποῖο παρουσιάζει τή μεγαλύτερη φθορά ἐξ αἰτίας τῆς συχνά ἀπροϋπόθετης χρήσης του στή σύγχρονη ἐνοριακή πράξη, στήν ὁποία ἐγκύκλιο νά ἐπισημαίνονται ἰδιαίτερα τά ἑξῆς:

α) Τό μυστήριο του Εὐχελαίου ἀφορᾷ κυρίως τούς σωματικά ἀσθενεῖς, πού βιώνουν τήν ἀσθένειά τους μέ μετάνοια καί προσευχή καί γιά τούς ὁποίους προσεύχεται ὀλόκληρη ἡ ἐκκλησιαστική κοινότητα. Εἶναι τό μυστήριο του πόνου καί τῆς ἀρρώστιας, ἀλλά καί τῆς ὑγείας καί τῆς παρακλήσεως του ἀσθενοῦς. Μέ τήν ἔννοια αὐτή τό Εὐχέλαιο θά πρέπει νά ξαναποκτήσει τόν ἐκκλησιολογικό του χαρακτήρα καί νά ἀπεγκλωβισθεῖ ἀπό τήν ἀντίληψη περί μιᾶς ἰδιωτικῆς τελετῆς, ὅπως συχνά θεωρεῖται σήμερα.

β) Ἰδιαίτερη προσοχή πρέπει νά δοθεῖ ἀπό τούς ποιμένες στήν ἀποφυγή συγχύσεως τῶν μυστηρίων τῆς Μετανοίας καί του Εὐχελαίου. Παρόλα τά κάποια κοινά τους σημεῖα τά δύο Μυστήρια διακρίνονται σαφῶς μεταξύ τους καί ὁ Ποιμένας-Κληρικός ὀφείλει νά καταστήσει τοῦτο σαφές στους πιστούς, τόσο στά πλαίσια τῆς λειτουργικῆς κατηχήσεως, ὅσο καί στά πλαίσια τῆς λειτουργικῆς πράξεως. Ὡς ἐκ τούτου θά πρέπει νά συνιστᾶται σέ ὅσους συμμετέχουν στό Εὐχέλαιο, νά προσέρχονται πρὶν ἢ μετά καί στό μυστήριο τῆς Ἑξομολογήσεως. Ἡ σύνδεση του Εὐχελαίου μέ τήν εἰλικρινῆ μετάνοια καί ἑξομολόγηση ἐπικυρώνει τό συνεργιακό χαρακτήρα του μυστηρίου. Δέν μπορεῖ τό Εὐχέλαιο νά χορηγεῖται σέ ὅσους τυχόν δέ θέλουν, διότι ἔτσι καλλιεργεῖται μία μαγική ἀντίληψη γι' αὐτό.

γ) Ἡ κατ' οἶκον τέλεση του Εὐχελαίου θά πρέπει νά γίνεται μέ φειδώ καί ὕστερα ἀπό ἐξέταση τῶν προϋποθέσεων καί κατάλληλη προετοιμασία τῶν πιστῶν. Ἄν προετοιμαστοῦν κατάλληλα τά μέλη τῆς οἰκογένειας, μποροῦν νά συμμετέχουν ἐνεργά, ψάλλοντας τούς ὕμνους ἢ διαβάζοντας τά ἀποστολικά ἀναγνώσματα. Ταυτόχρονα θά πρέπει νά ἐνθαρρυνθῆ ἡ ἐπισύναψη του Εὐχελαίου στίς σύντομες ἀγρυπνίες, πού γίνονται τά τελευταῖα χρόνια στίς ἐνορίες τῶν πόλεων, ἢ σέ ὀρισμένους ἑσπερινούς, καί μάλιστα τῶν ἱαματικῶν Ἀναργύρων, ἢ ἄλλων ἁγίων, καθῶς καί τήν 1η κάθε μηνός, πρὶν ἢ μετά τόν ἁγιασμό. Μπορεῖ ἐπίσης νά τελεῖται στή διάρκεια τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καί νά συνδυάζεται μέ ἑσπερινό κήρυγμα. Ἀσθενεῖς ὑπάρχουν πάντοτε σέ κάθε ἐκκλησιαστική κοινότητα. Ἔτσι θά μπορούσε μέ τή Θεία Λειτουργία του Σαββάτου, μία φορά κάθε μῆνα, νά τελεῖται καί τό Εὐχέλαιο. Στά παρεκκλήσια τῶν Νοσοκομείων θά μπορούσε νά γίνεται πιο συχνά, ἢ ὅταν τελεῖται ἐκεῖ ἡ Θεία Λειτουργία.

3. Γιά τήν ἔνταξη καί ἀνάπτυξη τῆς σύγχρονης ὀρθόδοξης ποιμαντικῆς διακονίας τῶν ἀσθενῶν μέσα στό εὐρύτερο πλαίσιο τῶν ποιμαντικῶν δραστηριοτήτων μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας προτείνονται τά ἑξῆς:

α) Ἡ ἀνάληψη συγκεκριμένων διοικητικῶν καί ποιμαντικῶν πρωτοβουλιῶν μέ στόχο τήν καλλιέργεια πνεύματος διακονίας σέ ἐπιλεγμένα μέλη τῶν Ἐνοριῶν καί τή δημιουργία σώματος ἐκπαιδευμένων κληρικῶν καί λαϊκῶν στελεχῶν του ποιμαντικοῦ ἔργου, σέ συνεργασία μέ τίς Ἐνορίες, τίς Ἱερατικές Σχολές, καί τίς Θεολογικές Πανεπιστημιακές Σχολές.

β) Ἡ θεσμοθέτηση εἰδικῶν προγραμμάτων ἐκπαίδευσης τῶν στελεχῶν του ἐν λόγῳ ποιμαντικοῦ ἔργου καί ἡ προσφορά στήριξης καί ἐκπαιδευτικῆς ἐποπτείας τῆς ἐργασίας τους, στό πλαίσιο τῆς διακονίας τῶν Νοσοκομείων, τῶν ἀσθενῶν κατ' οἶκον, ἢ ἄλλων εἰδικῶν καταστάσεων.

γ) Ἡ ἐξειδικευμένη ἐπιμόρφωση τῶν πνευματικῶν ἐκείνων πού δραστηριοποιοῦνται ἰδιαίτερα στά διάφορα

ιδρύματα υγείας, ώστε έμβραθύνοντας περισσότερο στή σύγχρονη όρθόδοξη άνθρωπογνωσία νά αντιμετώπιζούν αποτελεσματικότερα τά διάφορα προβλήματα πού συναντοϋν κατά τήν ένασκηση τής πνευματικής πατρότητας μεταξύ τών πασχόντων πιστών.

Ή έξουσιοδοτηθεΐσα από τὰ μέλη τοϋ Λειτουργικοϋ Συμποσίου
για τήν ύποβολή τών Πορισμάτων
ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

1. Ό Καισαριανής, Βύρωνος και Ύμητοϋ Δανήλ,
2. Αρχιμανδρίτης Νικόλαος Ίωαννίδης, Καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής τοϋ Πανεπιστημίου Αθηνών,
3. Πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντίνος Καραΐσαρίδης, Έπίκουρος Καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής τοϋ Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
4. Πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος Τζέρπος, Αναπληρωτής Καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής τοϋ Πανεπιστημίου Αθηνών,
5. Πρωτοπρεσβύτερος Βασίλειος Καλλιακμάνης, Καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής τοϋ Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
6. Πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Κουμαριανός, Λέκτωρ τής Θεολογικής Σχολής τοϋ Πανεπιστημίου Αθηνών,
7. Πέτρος Βασιλειάδης, Καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής τοϋ Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
8. Αθανάσιος Βουρλής, Καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής τοϋ Πανεπιστημίου Αθηνών,
9. Γεώργιος Φίλιας, Καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής τοϋ Πανεπιστημίου Αθηνών,
10. Παναγιώτης Σκαλτσής, Αναπληρωτής Καθηγητής τής Θεολογικής Σχολής τοϋ Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
11. Σωτήριος Δεσπότης, Έπίκουρος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών,

Ό Γραμματεϋς τής Ειδικής Συνοδικής Έπιτροπής
Λειτουργικής Αναγεννήσεως

Αρχιμανδρίτης Σεραφείμ Καλογερόπουλος